

Magyar nyelvű oktatás az Érmelléken

Az érmelléki magyar iskoláztatás világos megértéséhez mindenekelőtt vázlatos képet kell adnunk a romániai iskolarendszerről, oktatásrendszerről. Magyarország számára ma már kicsit történelem az, ami Romániában zajlik ezen a téren. Most folyik az állami oktatásrendszer átalakítása, modernizálása. A jelenleg működő romániai oktatási rendszer felülről működtetett, centralizált kialakítású, szinte kizárólagosan a Tanügyi Minisztérium által irányított hálózat. Nagyobb vonalaiban hasonló a Magyarországon 1989 előtt működtetett oktatási rendszerhez. A romániai oktatási rendszer magába foglalja az 1–4 osztályig történő elemi, 5–8 osztályig történő általános, ill. a 9–12 osztályokat jelentő középiskolai képzést. A megyékben a megyei tanfelügyelőségek végzik az ellenőrző feladatokat. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az általános európai normáktól eltérően nem pályázati formában jelentkeznek a leendő munkatársak az iskolákba, hanem minden esetben szükséges a versenyvizsgáztatás lefolytatása. Az iskolai vezetők megválasztásakor igazgatói versenyvizsgát írnak ki, amit a megyei tanfelügyelőség szervez meg, a minisztériumból küldött tételek alapján. A tanárok elhelyezkedése szintén versenyvizsgáztatás útján történik, a tanulmányi átlagok alapján dönti el a megyei tanfelügyelőség, hogy ki hová megy oktatni. Ez a rendszer sok esetben alkalmas a visszaélésre. A helyi önkormányzatokat, a polgármestereket és magát a

tantestületeket is rendszerint kihagyják a választásokból. Sok esetben előfordul, hogy magyar többségű településeken az iskolák igazgatói nem magyarok. Margittán, ahol a magyarság a lakosság mintegy felére tehető, a város mindhárom működő iskolájában román igazgató vezeti a tantestületet. Érmihályfalván a város két iskolája közül az egyikben nem régen sikerült magyar igazgatót kinevezni, a másikat továbbra is román nemzetiségű igazgató vezeti. A jelenleg működő rendszer most van átalakulóban, hiszen Románia is csatlakozott a bolognai folyamathoz, ennek alapján az elmúlt hónapban módosították a tanügyi törvényt. A 2007-es várható uniós csatlakozás a tanügyi rendszerben is komoly változásokat fog hozni. A versenyvizsgáztatás megszűnése mellett fontos változás lesz az iskolai normatív rendszer bevezetése is. Ez a helyzet sok esetben a kis létszámú iskolák integrálódásához, megszűnéséhez fog vezetni.

Előadásomban az érmelléki oktatási rendszer, iskolarendszer bemutatása az elsődleges feladat, de előtte be kell mutatnom a megye és a régió demográfiai adatsorait. A megye lakossága 600 000 fő, a 2002-ben elvégzett népszámlálások alapján. Ebből hivatalosan 25% a magyar nemzetiségű, ami 150 000 főre tehető. Ebből kiindulva, saját becsléseim alapján az érmelléki magyarság kb. 50 000 főre tehető és a régióban kb. 10 000 iskoláskorú magyar gyerekekkel kell számolnunk. A térség iskolai, oktatási körülmé-

nyei meglehetősen kezdetlegesek, rosszak. Az oktatási intézmények az 1990-es években átkerültek az önkormányzatok hatáskörébe, de a kedvezőtlen gazdasági helyzet miatt a hálózat borzalmas állapotban van, felújításra, modernizációra nagyon kevés pénz különíthető el.

A régió oktatási hálózatának bemutatását a gimnáziumi, azaz líceumi oktatás bemutatásával kezdem. Az Érmelléken *négy líceum* működik: *Margittán, Érmihályfalván, Székelyhídon és Nagykágyán*. Ezekben a középiskolákban *kb. 950 magyar gyerek tanul*. A térség sajátos helyzetéhez tartozik, hogy az elméleti oktatás társadalmi elismertsége sokkal magasabb a gyakorlatinál, még itt a túlnyomórészt mezőgazdasági adottságokkal és hagyományokkal rendelkező régióban is. Az Érmelléken négy-öt magyar nyelvű osztályban működik szakoktatás, Érmihályfalván kettő, Nagykágyán kettő plusz egy. Margittán és Székelyhídon nincs szakoktatás. Ennek köszönhetően az iskoláskorú gyerekek túlnyomó többsége az elméleti osztályokba jár. Ebből adódik, hogy *mezőgazdasági szakembereink utánpótlása nem megoldott*. Az egyetemre, főiskolára bejutott líceumokat végző gyerekek aránya érmelléki szinten 30%, (Margittán több mint 40%; Nagykágyán kevesebb mint 25%). Az ifjúság azonban nem a régió adottságaiból adódó mezőgazdasági felsőoktatásba kerül be, hanem legtöbbször pedagógus lesz. Ez egy részről jó, hiszen a tanári utánpótlás legalább létezik, mindez azonban a szakember utánpótlás rovására alakul így. Ezek a jelenségek azonban nem regionálisak, minden tekintetben az ország gazdasági helyzetére vezethetőek vissza. Az érmelléki településeken nagyon *kevés a jogász, az ügyvéd, az agrármérnök és a közigazdász*, amely a közéletben is érzékelhető űrt hagy maga után. Ehhez kapcsolódó az a már-már hagyományos helyzet,

hogy az erdélyi magyarság számára mindig is komoly problémát jelentett a román nyelv tanulása és oktatása. Magyar fiatalok csak elvétve kerülnek, ill. mennek román nyelvi szakokra. Ebből következően a román nyelv tanítása igen alacsony színvonalú. Azok a románok, akik az iskoláinkban román nyelvet tanítanak, általában kényszerűségből érkeznek, egy-két évig vannak az Érmelléken, majd megpróbálnak innen elkerülni. Sajnos, ez a helyzet meglátszik a gyerekek román nyelvtudásán is, ami mindenképp hátránynak számít adott esetben egy román anyanyelvű közegben. Ami ezt fokozza, hogy a magyar anyanyelvű gyerekek is ugyanolyan program alapján és ugyanolyan módon tanulják a román irodalmat, mint a román nyelvű gyerekek.

Az érmelléki iskolahálózat több esetben a régió nagy szülőiteiről, személyiségeiről, pártfogóiról igyekszik elnevezni az intézményeit. A térség első középiskolája, a székelyhídi Petőfi Sándor Líceum, amely 2004-ben ünnepelte megalakulásának 50. évfordulóját. Megalakulásakor ez a líceum volt az első magyar tannyelvű vidéki iskola egész Romániában. Az érsemjéni általános iskola a faluban született Kazinczy Ferenc nevét viseli. Szalacson van a szintén a helybeli születésű Balaskó Nándorról elnevezett általános iskola, amely a híres szobrászművész nevét viseli. Ottományban pedig Szentjóni Szabó László nevét vette fel az általános iskola. Remélhetőleg ehhez a sorhoz hamarosan csatlakozhat Érmihályfalva is a Zelk Zoltánról vagy Máté Imréről elnevezett intézményével. Sajnos, a térség legnagyobb városában, Margittán, ahol a magyarság teszi ki a lakosság mintegy felét, a három iskola közül kettő román nevet visel.

A demográfiai adatokból nem érzékelhető az országos állapotokat jellemző csökkenés, romlás.

Az Érmelléken, főleg *Érmihályfalván a demográfiai mutatók pozitívak*. Szemben Nagyváráddal, ahol látványosan csökken a gyerekek száma, ami a magyarokat is súlyosan érinti, megszűnőfélben van számos iskola. Ez a romlás egyelőre az Érmelléken nem érzékelhető. Nagy valószínűséggel ez a vidékre költözés erősödésének köszönhető. Erre az esetre alkalmazható az a régi megállapítás, hogy „bennünket a szegénység konzervál”. Az érmelléki szülők nem engedhetik meg maguknak, hogy gyerekeik távolabbi városokba vagy akár Nagyváradra járjanak iskolába, azt pláne nem, hogy Debrecenbe. Így nehezebben kerülnek el erről a régióról. Nem érzékelhető a Dél-Biharra, Nagyszalonta környéke jellemző helyzet sem, ahol a tehetősebb szülők már nem csak az egyetemekre, hanem a középiskolákba és általános iskolákba is a határ túloldalára járatják gyerekeiket. Ez az Érmelléken még nem történt meg, és remélem, hogy nem is fog ez bekövetkezni, legfeljebb felsőoktatási szinten. Nem kevés örömről diákjaink ma is szép számmal járnak a debreceni egyetemekre.

A nagyváradi egyetemek közül a Pártiumi Keresztény Egyetem az, ahová diákjaink sok esetben eljutnak, ez az egyetem akkreditációjával fokozódni fog. A nagyváradi állami egyetemen csak román nyelven lehet tanulni, kivétel ez alól a magyar tanítói szak. Azok a diákjaink, akik ügyesebbek, okosabbak és rátermettebbek korábban kolozsvári, temesvári egyetemekre mentek, mostanság a megyeszékhely felsőoktatásának javulásával Nagyváradra is mennek.

Az elkövetkezendő évek esélyeit latolgatva láthatjuk, hogy az idén az általános iskolák első osztályaiban több magyar diák kezdte meg tanulmányait, mint tavaly, ill. több óvodai beiratkozás is történt. Ennek magyarázata azonban,

hogy a kormány tej-kifli akciója a cigány gyerekek iskolába járási kedvét növelte meg leginkább. A javuló tendenciák többnyire ennek tudhatók be.

Egy most futó kormányprogramnak köszönhetően a Bihar megyei oktatási intézmények 750 számítógéphez jutottak. Ez mindenképpen ösztönzően hat. Emellett a beindulni látszó ösztöndíj rendszer szintén elősegíti az oktatási rendszer európai irányú felzárkózását.

Az érmelléki civil szervezetek, a régió civil társadalmának állapota az országhoz hasonlóan nagyon kezdetleges szinten létezik. Nagyon kevés alapítvány és egyesület van bejegyezve, és a létező egyesületek többsége nem tájfelleggel alakult, nem a helyi specifikumokra kíván építeni. Az egyik nagy hagyományra visszatekintő, példaértékű alapítvány a Nyíló Akác Alapítvány, amely a híres Nyíló Akác rendezvénysorozat finanszírozója. Székelyhídon is vannak hasonló egyesületek, alapítványok (Érmellék-alapítvány, Civitas-alapítvány). A civil szervezetek sajátossága, hogy megalapításuk általában kapcsolatban áll egy-egy rendezvény megszervezésével, ill. valamely újság megalapításával. A jövő évtől Romániában is bevezetésre kerülő 1%-os törvény, amely szerint a jövedelemadó 1%-áról mindenki maga rendelkezhet, remélhetőleg lendületet fog adni a civil szféra fejlődésének. Alapvető dolog lenne minden iskola mellett létrehozni egy civil szervezetet vagy alapítványt, ami a pályázati lehetőségek javításában segíthetne. Ezek sok esetben segíthetnék a tanárok ingázási költségeinek a megtérítését is. Az előző évek során beadott pályázatok többsége magyarországi szervezetek felé irányult (Apáczai Alapítvány, Illyés Alapítvány stb.). Maga a pályázattal fogalma Romániában korábban kevésbé volt ismert és általános. Mára azonban az

Európai Unió csatlakozás ezt felgyorsította és bevitte a civil társadalom köztudatába. Megyei szinten több jó pályázati szakember van. Ez az Érmellékről kevésbé mondható el, de az uniós csatlakozás minden bizonnyal a régió pályázati és pályáztatási gondjainak megoldását is fogja támogatni.

Az érmelléki civil társadalom és oktatási rendszer bár komoly infrastrukturális és intézményi gondokkal küzd, az uniós csatlakozás hatására a minőségi oktatás pillére lehet. Bízom abban, hogy az Érmellék fiatalsága szülőhelyén találja meg a jövőjét.

